

Lenin alături de noi

Ne-am amintit la 21 aprilie de ziua când s-a născut Vladimir Ilici Lenin. Ne-am gândit cu toții în acea zi la el ; am răsfoit, poate, o pagină din scrierile lui, am cugetat la câte un îndemn ori un avertisment lucid, dar mai cu seamă — tulburător sentiment încercat ori de câte ori îl rechemăm în amintire pe Vladimir Ilici — am înțeles încă o dată, și parcă mai adânc ca-ntotdeauna, că ideile sale își păstrează, în esența lor, actualitatea. Trec ani, se produc în viața socială precipitate modificări, apar fenomene neașteptate : despre toate acestea vei găsi în scrisul ori în spusele lui Lenin, dacă știi să citești, un cuvânt. El a înțeles lumea.

...Ne-am amintit, cu acest prilej, și de ideile lui Lenin privind literatura și arta. Oameni de teatru, recitind tezele despre cultură și însemnările de lector și spectator, notele succinte ce trasau sarcini artiștilor în domeniul artei, ca și mărturiile contemporanilor, am descoperit — de fiecare dată se întâmplă așa — că Lenin este printre noi, în stal, la arlechin, lângă condeii cronicarului de teatru.

Ne-am amintit de chemarea sa pentru crearea unei literaturi în serviciul ideilor socialiste : „În ce constă, așadar, acest principiu al literaturii de partid ? În aceea că pentru proletariatul socialist problema literară nu poate fi un instrument în folosul unor persoane sau al unor grupuri, că ea nu poate fi, în general, o chestiune individuală, independentă de cauza generală a proletariatului. Deci, jos cu literații fără partid ! Jos cu literații supraoameni ! Chestiunea literară trebuie să devină o *parte* integrantă a cauzei generale-proletare, „o rotiță și un șurub“ al unui mecanism social-democrat unic și măreț, pus în mișcare de întreaga avangardă conștientă a întregii clase muncitoare. Chestiunea literară trebuie să devină parte integrantă a muncii de partid social-democrate, organizată, planificată și unitară“.

Citatul, deși clasic, ar trebui reprodus la infinit, deoarece glasuri și mentalități care să se opună, voit sau dintr-o eroare de concepție, artei cu tendință socialistă, se mai aud și se vor mai auzi încă. Nu s-a formulat, mai deunăzi, fără intenție negativă de altminteri, la o consfătuire a oamenilor de teatru, ideea, de mult înfrântă teoretic, despre artă ca despre un mijloc de provocare a emoției în sine ? Noi nu putem fi de acord ca teatrul să se transforme într-un instrument tehnic de excitare afectivă, pur și simplu, de stimulare a glandelor lacrimogene ori a risului digestiv. E prea puțin pentru noțiunea de artă, e cu mult prea puțin. Nu putem fi de acord, de asemenea, nici cu ideea unui teatru subordonat feluritelor interese individuale ori de grup („ea nu poate fi, în general, o chestiune individuală“), adică nu putem fi de acord, de pildă, cu reprezentarea unei piese prăfuite, numai pentru că actorul cutare ar dori să reediteze „o veche creație“ ; cu alcătuirea repertoriului la teatrul Y pe baza lecturilor, înțepenite la anul 1937, ale tovarășului

director ; cu acceptarea desemnată a tragediilor — text, regie, interpretare, decor — generate de un venerabil care trebuie menajat, sau de către unul mai puțin venerabil care trebuie cultivat. Nu putem fi de acord nici cu mentalitatea joasă a acelor care pun la baza activității teatrale nu gândirea, ci modele de sezon sau teama de a nu fi ironizați de „lumea bună“ din jurul cabinetului directorial.

A fi *principial* nu înseamnă oare a acționa în virtutea nu a interesului personal și de conjunctură, ci a necesităților vitale ale marelui (în toate sensurile cuvântului) public, adică, în fond, ale societății ? De aceea, reclamă leninismul o cultură — deci și un teatru — pusă în serviciul idealurilor umane celor mai înaintate. Când spui spirit de partid, se înțelege, în orice caz, o asemenea concepere și făptuire a operei de artă care să exercite un anume efect asupra publicului, să-l influențeze în sensul progresului social, în sensul muncii creatoare, al eliberării de prejudecăți, al înțelegerii realității înconjurătoare, al sezisării răului și binelui, al cunoașterii prietenului și dușmanului, al conviețuirii, respectului și prieteniei între națiuni, al dragostei autentice, al onestității, al curajului civic, adică în sensul tuturor acelor idei și sentimente care purifică pe om de neguri, făcându-l apt să înțeleagă mai bine lumea și, înțelegând-o, să acționeze cu toată convingerea și energia întru neîncetată ei transformare, perfecționare, înseninare. Spiritul de partid nu este o noțiune îngust organizatorică, ci... un spirit, care îți oferă, ție, om de teatru, posibilitatea de a te strădui, conștient și elaborat, la mersul înainte al societății.

...Ne-am amintit, în acea zi, de lupta consecvent purtată de Lenin împotriva sociologismului vulgar, mai catolic decât papa, de aceea deosebit de primejdios, pentru că, înfățișând denaturat înțelesul spiritului de partid, naște confuzii grele, frânează creația, descurajează pe artist, aducând servicii forțelor ostile socialismului.

„Nu încape îndoială — scrie Lenin — că problema literară se pretează cel mai puțin unei egalizări mecanice, unei nivelări, dominației majorității asupra minorității“... „Nu încape îndoială că în această chestiune este necesară asigurarea unui spațiu cât mai larg inițiativei personale, înclinațiilor individuale, mai mult spațiu pentru gândire și imaginație, formă și conținut.“

Aplicarea acestor indicații extrem de importante a dus — se știe — la creații de artă ce demonstrează convingător fertilitatea realismului socialist. Nu este cazul să înșirăm aci succesele dramaturgiei noastre originale, nici ale spectacolului. Acestea arată doar cum se pot dezvolta — pe baza ideologiei socialiste comune — stiluri diferite ale unor personalități diferite, cum, din aceleași rădăcini, apar și pot apărea inteligența nervoasă a lui Camil Petrescu și emotivitatea febrilă a Anei Novac, umorul categoric al lui Sică Alexandrescu și sensibilitatea pură a lui Moni Ghelerter, sau trei modalități ale „eroului pozitiv“ atât de distincte, precum cele întruchipate de G. Calboreanu, Radu Beligan, Marcel Anghelescu.

Bilanțul pozitiv este apreciabil, dar nu trebuie uitat că pe celălalt talger atîrnă greutăți masive. Dogmatismul, exprimat printr-o interpretare falsă, trunchiată, unilaterală, a indicațiilor leniniste, a făcut ravagii ; mai acționează și astăzi câteodată cu destul succes, iar înfrîngerea lui și a urmelor sale necesită eforturi mari în gândire și creație.

Așadar, „mai mult spațiu pentru gândire“ : nu putem fi satisfăcuți de adîncimea și amploarea gândirii în dramaturgia actuală. Autorii se sfiesc uneori a formula idei proprii, noi, îndrăznețe, despre viață, în comedie și dramă. Unde este directorul de scenă care va proclama un mod personal de regie ?

„...imaginație“ : prea multe subiecte se aseamănă între ele, prea multe canavale au devenit numitori comuni. Se remarcă o reținere și un fel de inerție în alegerea intrigii, a anecdotei, în conformația personajelor. Lipsesc câteodată „ideile“. E rară ingeniozitatea. (Lenin ne cerea să visăm. Iată o sarcină „organizatorică“, pe care nu se poate să nu o primești cu plăcere, în orice sector al creației te-ai afla.)

„...pentru formă“ : aceasta nu e o chestiune formală, iar dacă în materie de decor, lumină și costum, simțim o mișcare interesantă, cea mai sumară cercetare a textelor dra-

matice ne arată că în 9 cazuri din 10, modalitatea de construcție, organizare, expresie scenică este asemănătoare. Nu ne trebuie producții artificiale, dar evitarea conservatorismului și a încremenirii în forme se impune, în strînsă, organică legătură cu conținutul nou. Așteptăm inovatorii!

„...și conținut“ : trebuie lărgit în chip hotărîtor cercul tematic, întrucît ai impresia, dacă treci în revistă creațiile dramaturgiei originale, că viața apare ca o hartă de front, cu vreo cîteva stegulețe înfipte în diferite poziții, dar cu incomparabil mai multe puncte rămase încă necucerite. Ne lipsesc multe aspecte ale vieții contemporane, de la tipul muncitorului nou (de cîți ani îl așteptăm, în fața cortinei?)... la marea dragoste. Ne lipsesc puternicele drame contemporane. Satira se află în continuare — tot pe la începuturi. Iar tragedia cînd își va face oare apariția?

...Ne-am amintit, în acea zi, de Lenin și de indicațiile sale cu privire la conducerea mișcării culturale de către partidul clasei muncitoare. „Toată această muncă — spune Ilici — trebuie să fie urmărită pas cu pas de către proletariatul socialist organizat, toată această muncă trebuie să fie în întregime controlată; în toată această muncă, fără excepție, trebuie să fie introdus curentul viu al cauzei vii proletare, luîndu-se astfel orice bază vechiului principiu rus semi-oblomovist, semi-afacerist: scriitorul mai scrie din cînd în cînd, cititorul mai citește din cînd în cînd.“

Practica fiecăruia dintre noi a dovedit că exercitarea îndrumării în spirit marxist-leninist și cu competență artistică asupra fenomenului teatral s-a vădit a fi binefăcătoare; o privire înțeleaptă te orientează în complexitatea procesului teatral și a raporturilor teatru-societate, te ajută să alegi între mai multe variante posibile, te poate feri de erori grave. Mărilor sînt, îndeobște, furtunoase, oricînd și oriunde și nu te poți lipsi de-un cîrmaci priceput. Păcat că nu avem o cronică scrisă a „culiselor“ vieții teatrale din ultimii ani: s-ar vedea atunci cum, în afară de îndrumarea generală, ideologică, a cărei însemnătate este primordială, există o îndrumare și conducere concretă, a cărei exercitare în bune condiții a fost de atîtea ori salutară. Piese originale, primite la teatru cu neîncredere, au fost aproape „impuse“ de minister, pentru ca la premieră și după aceea, victimele impunerii să exulte de pe urma succesului! Piese proaste sau spectacole mizere au fost împiedicate a vedea lumina rampei, autorul, regizorul, actorii, teatrul fiind astfel scutiți de rușinea publică...

Și dimpotrivă, atunci cînd s-au semnalat slăbiciuni în munca de îndrumare, cînd foruri și funcții răspunzătoare în teatru au neglijat sau nu s-au silit a-și îndeplini menirea, atunci au putut vedea mai lesne lumina zilei repertoriile tragicomice, manifestările de desconsiderare a dramaturgiei originale inspirate din actualitate, acel anarhism „boieresc“ de care vorbea Lenin, cu atîta sarcasm, îndemînarea de a alege din opera unui scriitor mare tocmai lucrarea cea mai puțin reprezentativă, măsuri arbitrare în interiorul teatrului, ș.a.m.d.

Cînd vorbim despre rezultatele pozitive ale conducerii concrete, ne referim la conducerea principială, inteligentă, realistă, izolînd-o categoric de metodele greșite, administrative, negîndite, pe care Lenin, ca nimeni altul, sezisînd primejdia reprezentată de ele, le-a criticat cu vehemență de pamflet.

„În problemele de cultură — spunea Lenin — graba și lipsa de sistematizare sînt mai periculoase decît orice“, după cum „în problemele artei nu poți realiza nimic cu jaPCA sau forța, cu obrăznicia sau metodele tari...“ Și aceste cuvinte se bucură de darul celei mai stricte actualități, lovind atît în erorile și abaterile determinate de cultul personalității, cît și în resturi sau recidive. Se mai întîmplă, în adevăr, ca membrii consiliului artistic al unui teatru, în majoritatea sau chiar unanimitatea lor, să respingă o piesă prezentată spre lectură, pentru ca, după ce au ostenit participînd la discuții, să li se spună, în concluzie, că piesa se va pune grabnic în repetiție. Ce va gîndi despre sine

un asemenea consiliu? Se mai „sugerează“, pe alocuri, autorilor, modificări esențiale în textul dramatic, fără ca această măsură să fie obiectiv necesară.

...Ni-l amintim pe Lenin, nu numai ca gânditor al umanității, dar ca ființă aieva în viața sa de cultură și în raporturile cu oamenii de artă. Citea enorm, se știe, îi plăcea să meargă la teatru, era un spectator exigent, suportînd numai spectacole de calitate; la piesele proaste sau artificial interpretate, pleca enervat după primul act. Format la marea cultură, avea un gust rafinat, distingînd falsul de autentic. Cu toate acestea, modestia și adîncă sa inteligență au făcut să nu-și impună gusturile în materie de artă. Lunacearski relatează reacția lui Lenin, odată, la examinarea cîtorva monumente. «Nici unul din ele nu i-a plăcut. S-a oprit cu deosebită mirare în fața unui monument în manieră futuristă, dar cînd l-au întrebat despre părerea lui, a spus: „Nu mă pricep, întrebați-l pe Lunacearski“. La răspunsul meu că nu văd nici un monument demn, s-a bucurat foarte mult și mi-a spus: „Credeam că vei pune vreo momîie futuristă...“» „Mi s-a vorbit apoi — povestește tot Lunacearski — despre o convorbire mai lungă dintre dînsul și vhutemasiști care erau „firește“ cu totul de stînga. Vladimir Ilici căuta să se scape de ei prin glumă, își bătea puțin joc, dar și aici a declarat că nu înțelege să discute serios astfel de teme, deoarece nu se simte îndeajuns de competent.“

Acest exemplu de mare înțelepciune și finețe față de complexitatea fenomenului artistic nu trebuie niciodată uitat.

„...principiu al literaturii de partid...“

„...problema literară... nu poate fi, în general, o chestiune individuală...“

„...problema literară se pretează cel mai puțin unei egalizări mecanice...“

„...în toată această muncă, fără excepție, trebuie să fie introdus curentul viu al cauzei vii proletare...“

...Ne amintim de Lenin și, iată, Lenin se află printre noi.